

بررسی نقش سرمایه اجتماعی در ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان (مطالعه موردی: شهر جهرم)

عبدالرضا رحمانیان کوشکی^۱

چکیده

یکی از مهمترین عوامل تأثیرگذار بر میزان رضایت از کیفیت زندگی افراد، سطح سرمایه اجتماعی است که بطورکلی توجه چندانی به آن نشده است. پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش سرمایه اجتماعی در ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان شهر جهرم انجام شده است. روش تحقیق حاضر، توصیفی-تحلیلی و هدف تحقیق کاربردی است. برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های موردنیاز از مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه، مصاحبه و مشاهده) استفاده شده است. مولفه‌های سرمایه اجتماعی در این پژوهش، مشارکت، آگاهی و اعتماد هستند. برای سنجش متغیرها نیز از طیف لیکرت استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق، تعداد ۱۴۱۰۰۰ نفر مردم ساکن شهر جهرم براساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن کشور سال ۱۳۹۵ می‌باشد. حجم نمونه براساس فرمول کوکران، ۳۵۰ نفر شهروندان شهر جهرم (به صورت روش تصادفی ساده توزیع شده است) و ۳۰ نفر از مدیران و کارشناسان در زمینه مطالعات موضوع مربوطه محاسبه گردید. تجزیه و تحلیل اطلاعات در نرم‌افزار SPSS و با استفاده از شیوه‌های من‌ویتنی، اسپیرمن استفاده گردید. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین متغیر آگاهی اجتماعی، اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی با تعهد سازمانی ارتباط معناداری در سطح کمتر از $p < 0.05$ وجود دارد. همچنین بین متغیر سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی شهروندان شهر جهرم رابطه مثبت و معناداری وجود داشته که سطح ضریب همبستگی آن ضعیف می‌باشد. در پایان تحقیق، متناسب با یافته‌های پژوهش، پیشنهادهای ارائه گردیده است.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی، کیفیت زندگی، آگاهی و اعتماد اجتماعی، شهر جهرم

مقدمه

سرمایه اجتماعی به یکی از بحث برانگیزترین و جنجالی‌ترین مفاهیم علوم اجتماعی و پژوهش‌های توسعه تبدیل شده است و حجم ادبیات دانشگاهی و سیاسی مرتبط با آن به سرعت در حال افزایش است. در عین حال سرمایه اجتماعی به سرعت به ابزار تحلیلی اصلی پژوهش‌های جدید توسعه اقتصادی و اجتماعی در کشورهای در حال توسعه تبدیل می‌شود (زیاری و همکاران، ۱۳۹۷: ۲). سرمایه اجتماعی بواسطه ارتباطش با سایر پدیده‌های بنیادین جامعه نظیر نظم اجتماعی، رضایت اجتماعی، روابط و تعاملات اجتماعی، مشارکت اجتماعی و ارتقاء حس هویت و تعلق شهروندان، در محله از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ بنابراین سرمایه اجتماعی بعنوان یک منبع یا مالکیت جمعی متعلق به محلات، شهرها و روستاها، مناطق و بخش‌ها است که می‌تواند زمینه رفاه همگانی را فراهم آورد. در مورد بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری باید اذعان نمود که بدون شک ساماندهی اینگونه بافت‌ها نیازمند مشارکت فعال و موثر تمامی اقشار ساکن در بافت‌ها می‌باشد (بابایی اقدم و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۷). امروزه هدف مشترک توسعه در سطوح محلی، ملی و بین‌المللی، بهبود کیفیت زندگی است و آینده زندگی بشر، متکی بر درک بهتر عواملی خواهد بود که بر کیفیت زندگی انسان تأثیر گذارند.

بخشی از این عوامل، مربوط به کیفیت روابط ما با سایرین، گروه‌ها و نهادهای رسمی و غیررسمی می‌باشد ۸۲ که از آنها با عنوان سرمایه اجتماعی، بعنوان حلقه مفقوده توسعه یاد می‌شود. وجود کنش‌های جمعی و حل مسئله به صورت گروهی، سبب استفاده بهتر از منابع اجتماعی، تقلیل هزینه‌های اجتماعی و افزایش کارایی برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی و عمرانی در سطح جامعه می‌شود. مطالعات متعدد نشان داده‌اند که کارایی نداشتن بسیاری از برنامه‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی اجرا شده در بعضی مناطق جغرافیایی، با کیفیت روابط و پیوندهای مردم با یکدیگر و با ارگان‌های رسمی و هنجارهای تثبیت کننده آنها مرتبط بوده است. پس می‌توان ادعا کرد که کیفیت زندگی در ابعاد مختلف (محیطی، روانی، فیزیکی، اجتماعی، جسمی و روحی) متأثر از کیفیت ارتباطات و پیوندهای اجتماعی است (حاتمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۵۰). بررسی جامعه‌شناختی کیفیت زندگی دارای اهمیت است، زیرا بخش قابل توجهی از کیفیت زندگی مربوط به کیفیت روابط بین افراد، گروه‌ها و نهادهای رسمی و غیررسمی است. برخی تحقیقات در سال‌های اخیر حاکی از تضعیف روابط بین فردی در شهرهای ایران است (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۳: ۳۰۷). مطالعات نشان می‌دهد که تقویت سرمایه اجتماعی باعث مشارکت و ارتباط افراد با افراد دیگر می‌شود و این به نوبه خود نقش مهمی در بهبود کیفیت زندگی دارد. به عبارت دیگر، افزایش سرمایه اجتماعی باعث کاهش فقر و بهبود کیفیت زندگی می‌شود (Hakim & Others, 2010: 565).

شهر جهرم نیز در روند توسعه خود (اقتصادی، اجتماعی، فیزیکی و غیره) در چند دهه اخیر دچار مشکلات و نارسایی‌هایی گردیده است و ضرورت اهمیت این موضوع باعث گردیده است تا متخصصان عرصه مدیریت و کالبد شهر با دیدی واقع‌بینانه و بازتر به این مسائل بنگرند. این شهر به دلیل ویژگی‌های منحصربه‌فردی که در زمینه گردشگری، مذهبی و غیره دارد با درجه‌ای بالاتر از رشد فزاینده جمعیت روبرو می‌باشد (تعداد جمعیت این شهر از سال ۱۳۳۵ (۲۶۱۸۹ نفر) تا ۱۳۹۵ (۱۴۱۰۰۰ نفر) حدود ۵/۵ برابر شده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). مسائل و مشکلاتی که این شهر با آن روبروست عبارتند از: پایین بودن نرخ اشتغال، نارسایی در خدمات شهری، کمبود خدمات شهری و بطور کلی پایین بودن شاخص کیفیت زندگی. بنابراین حل این مسائل و یا حداقل تعدیل و کنترل این مسائل بدون توجه به نگرش‌ها و سرمایه‌های مردمی مقدور نمی‌باشد. با نگاهی گذرا می‌توان درک کرد که از جمله شاخص‌هایی که می‌تواند تاثیر مهمی روی مقوله کیفیت زندگی داشته باشد، مفهوم سرمایه اجتماعی (مشارکت، اعتماد، آگاهی و غیره) است. باتوجه به هدف اصلی برنامه‌ریزی شهری یعنی بهبود کیفیت زندگی و افزایش رفاه حال شهروندان و همچنین توجه به رویکردهای نوین در بحث ارتقای کیفیت زندگی باتوجه به افزایش جمعیت شهرنشین دنیا و ضرورت بهره‌گیری از سلايق مختلف شهروندان به منظور همراهی و تسهیل اجرای برنامه‌های شهری در شهر جهرم امری اجتناب‌ناپذیر است. بنابراین پژوهش حاضر قصد دارد که به بررسی نقش سرمایه اجتماعی در ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان (مطالعه موردی: شهر جهرم) بپردازد. در این مقاله، به دنبال پاسخ به این پرسش‌ها هستیم که وضعیت سرمایه اجتماعی در شهر جهرم از دیدگاه مدیران و شهروندان در چه سطحی است؟ و اینکه آیا سرمایه اجتماعی در ارتقای کیفیت زندگی در محدوده مورد مطالعه موثر است؟

۱- پیشینه تحقیق

هدایت‌زاده و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی، تعهد شهروندی افراد و مشارکت اجتماعی با حقوق شهروندی در بین شهروندان شهر سمنان» به این نتیجه رسیده‌اند که سرمایه اجتماعی، تعهد شهروندی افراد و مشارکت اجتماعی با حقوق شهروندی رابطه معناداری داشته، علاوه بر این، سرمایه اجتماعی و مشارکت اجتماعی رابطه معناداری با احساس امنیت اجتماعی دارد. و سرانجام بین حقوق شهروندی و احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری یافته شد.

نعیمی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل رابطه بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی روستائیان استان خوزستان با تأکید بر نقش میانجی گردشگری» به این نتیجه رسیده‌اند که بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی روستائیان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین، نتایج بررسی اثر میانجی

پایداری محیط زیستی گردشگری بر رابطه سرمایه اجتماعی و پایداری محیط زیستی گردشگری نشان داد رابطه مثبت و معناداری بین سرمایه اجتماعی و پایداری محیط زیستی گردشگری و همچنین، رابطه بین پایداری محیط زیستی گردشگری و کیفیت زندگی روستائیان وجود دارد.

نتایج مقاله افراخته و همکاران (۱۳۹۵) تحت عنوان «تحلیل نقش سرمایه اجتماعی در زیست‌پذیری روستاهای ادغام شده در شهر میاندوآب» نشان داد که در شهر میاندوآب روستاهایی که فاصله نزدیک‌تری به شهر داشته‌اند و نسبت به سایر مسیرهای ارتباطی شهر از موقعیت مناسب‌تری در ارتباط با سایر شهرهای منطقه برخوردارند، مهاجرپذیرتر بوده و ضریب سرمایه اجتماعی در آنها منفی بوده است. پایین بودن سرمایه اجتماعی در این روستاها باعث شده تا سطح زیست‌پذیری آنها نیز کاهش یابد.

حاتمی‌نژاد و همکاران در مقاله‌ای با عنوان «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در فضاهای شهری (مطالعه موردی: منطقه ۹ شهرداری تهران)» دریافتند که سرمایه اجتماعی، همبستگی معناداری با میزان رضایت از کیفیت زندگی شهروندان دارد و با افزایش میزان سرمایه اجتماعی افراد، بر میزان رضایت آنها از کیفیت زندگی افزوده می‌شود.

براتی و یزدان‌پناه شاه‌آبادی (ب) (۱۳۹۴) با عنوان «ارزیابی سرمایه اجتماعی بعنوان عامل اساسی در ارتقاء کیفیت زندگی در شهرهای جدید، نمونه موردی: شهر جدید پردیس» نشان داد که توجه به ابعاد اجتماعی و برنامه‌ریزی جهت ارتقاء سرمایه اجتماعی با توجه به تأثیر مثبت بر میزان کیفیت ذهنی زندگی شهری می‌تواند بعنوان یک راهکار برنامه‌ریزانه در نظام برنامه‌ریزی شهر جدید پردیس بکار گرفته شود.

حسینی و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله‌شان با عنوان «تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی در بیماران مبتلا به سرطان پستان» نتیجه گرفتند که قبل از اجرای مداخله، هر دو گروه از نظر متغیرهای مطالعه همسان بوده‌اند، اما پس از اجرای مداخله، سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در گروه مداخله افزایش و در گروه مقایسه ثابت مانده و یا کاهش یافته بود.

فراهانی و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی اثرات سرمایه اجتماعی در توسعه نواحی روستایی با تأکید بر کیفیت زندگی (مطالعه موردی: دهستان مشهد، میقان شهرستان اراک)» دریافتند که بین افزایش سرمایه اجتماعی و افزایش کیفیت زندگی در منطقه مورد مطالعه در سطح ۰/۹۰۶ درصد رابطه کاملاً معناداری وجود دارد و از میان مولفه‌های سرمایه اجتماعی، انسجام اجتماعی با اثرات کلی ۰/۴۵۵ بیشترین تأثیر را بر روی سطح کیفیت زندگی خانوارهای روستایی داشته است.

کیم و کاواچی (۲۰۰۷) در پژوهشی تحت عنوان «سرمایه اجتماعی اصلتی و کیفیت زندگی در بعد سلامت» که در آمریکا انجام دادند دریافتند که ایالت‌هایی با سطح سرمایه اجتماعی بالا یا متوسط، سطوح بالاتری از سلامت جسمانی و روانی شهروندان (که از شاخص‌های کیفیت زندگی هستند) مشاهده شده است.

ریکونا (۲۰۰۳) تاثیر سرمایه اجتماعی را بر رضایت و کیفیت زندگی در محیط کار اسپانیا سنجید. او برای سرمایه اجتماعی پنج بعد را در نظر می‌گیرد: اعتماد، روابط اجتماعی، تعهد، ارتباطات و نفوذ. نتیجه‌گیری می‌کند که مدل بکار گرفته شده برای این کار از نظر آماری تایید شده و توان واریس قضا یا را داشته است. مک کریا و همکاران (۲۰۰۶) در پژوهشی با عنوان (نقاط قوت ارتباط بین شاخص‌های عینی و ذهنی کیفیت زندگی شهری چیست؟) رویکردی تازه و بدیع را در چگونگی سنجش کیفیت زندگی شهری در ادبیات مربوطه تدوین نمودند. آنها همچنین در پژوهشی از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) جهت اتصال بین شاخص‌های عینی و ذهنی کیفیت زندگی شهری استفاده کردند.

۲- مبانی نظری تحقیق

سرمایه، ثروتی است مولد یا منبعی است که شخصی جهت ایجاد درآمد بکار می‌برد، اما می‌توان از سرمایه برداشت وسیع‌تری نیز ارائه داد. سرمایه یک منبع عام است که می‌تواند شکل پولی و غیرپولی و همچنین، ملموس و غیرملموس به خود گیرد. سرمایه اجتماعی اولین بار در کتاب زندگی و مرگ شهرهای بزرگ آمریکایی^۱ توسط جین جیکوبز وارد برنامه‌ریزی شهری شد و توسط کلمن، بارت، پانتام و پرتز، بسط داده شد. جیکوبز در کتاب خود، سرمایه اجتماعی را شبکه‌های اجتماعی فشرده‌ای می‌داند که در محدوده‌های ۸۵ قدیمی شهری در ارتباط با مسائلی که کیفیت زندگی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، تصمیم‌گیری کرده، واکنش نشان می‌دهد (رهنما و رضوی، ۱۳۹۱: ۳۱). بعضی از محققان معتقدند که سرمایه اجتماعی نه تنها برای مسائل کسب و کار جالب و با اهمیت است، بلکه دلایل جالب و مهمتری نیز برای یادگیری چگونگی توسعه و استفاده از سرمایه‌های اجتماعی وجود دارد. تحقیقات و مطالعات منتشر شده در زمینه روان‌شناسی و پزشکی نشان می‌دهد بین سرمایه اجتماعی و کیفیت، هدف و مفهوم زندگی، پیوندی مستقیم وجود دارد (ماجدی و لهسایی‌زاده، ۱۳۸۵: ۱۰۱). در عرصه توسعه مفهوم سرمایه اجتماعی سه پژوهشگر کلیدی نقش داشته‌اند؛ جامعه‌شناس فرانسوی، پیر بوردیو، جامعه‌شناس آمریکایی، جیمز کلمن و محقق اقتصاد سیاسی آمریکا رابرت پانتام. تفاوت پانتام با کلمن و بوردیو در این است که منبع سرمایه اجتماعی را فراتر از فرد تصور می‌کند و در سطح گروه و کشور می‌داند. بوردیو به شدت به نقش مهم شبکه اجتماعی پایبند بود اما کلمن و پانتام شبکه اجتماعی را جزئی از سرمایه اجتماعی می‌دانند (Vadapalli, 2012: 11). دینگا، در طبقه‌بندی جدید، سرمایه اجتماعی را با دو معیار تقسیم می‌کند. براساس معیارهای اجتماعی، به ارتباطات، مشارکت و دوطرفه‌سازی؛ براساس معیار فرد به آزادی، اعتماد و تقارن تقسیم می‌کند (Dinga, 2014: 249).

¹ The Death and Life of Great American Cities

در آرای همه صاحب‌نظران سرمایه اجتماعی، این دلالت ضمنی وجود دارد که سرمایه اجتماعی از طریق تسهیل روابط اجتماعی، موجباتی فراهم می‌سازد که افراد بهتر و ساده‌تر بتوانند منافع فردی و گروهی خود از جمله منافع اقتصادی و اجتماعی را دنبال کنند و از آنجا که، در معنای مستقیم کیفیت زندگی و رفاه اجتماعی نیز دلالت صریح بهره‌مندی از مواهب اجتماعی و اقتصادی برای فراهم ساختن امکانات یک زندگی بهتر و آسوده‌تر وجود دارد، می‌توان پلی ارتباطی میان این دو مفهوم اجتماعی برقرار کرد که معرف همبستگی میان سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی و بازگویی آن باشد؛ با ذخیره‌سازی سرمایه اجتماعی بیشتر، می‌توان شرایطی را فراهم ساخت که به سطح بالایی از کیفیت و رضایت از زندگی بینجامد (احمدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۴۳-۱۴۲). در جدول، مفهوم سرمایه اجتماعی و نحوه شکل‌گیری آن از دید نظریه‌پردازان مختلف با هم مقایسه شده است.

جدول ۱) مقایسه مفهوم سرمایه اجتماعی و نحوه شکل‌گیری آن از دید نظریه‌پردازان مختلف

نظریه‌پرداز	تعریف	نحوه شکل‌گیری	محصول
جیکوبز (۱۹۶۱)	شبکه‌های اجتماعی فشرده در محله‌های قدیمی	روابط اجتماعی منجر به ایجاد کنترل غیررسمی	بهبود کیفیت زندگی
بورديو (۱۹۸۶)	شکلی از سرمایه	شبکه اجتماعی شامل روابط اجتماعی، مشارکت	شکل‌گیری سرمایه اقتصادی
کلمن آ (۱۹۸۸)	ساختار اجتماعی	روابط اجتماعی	دستیابی به منافع مشترک
پاتنام ^۲ (۱۹۹۳)	اعتماد، هنجار، شبکه‌ها	همکاری دوجانبه در روابط اجتماعی	ارتباط، مشارکت بهینه، تأمین منافع مشترک
فوکویاما (۱۹۹۵)	هنجار اجتماعی محصول تعاملات اجتماعی	همکاری و تعاملات چندجانبه	اعتماد، همکاری جمعی
وولکاک و نارایان ^۴ (۲۰۰۰)	شبکه‌های ارتباطی میان افراد	تعاملات اجتماعی	مقابله با آسیب‌ها، استفاده از فرصت‌ها
کوهن و پروزاک (۲۰۰۱)	ریشه تمامی روابط مؤثر میان افراد	تعاملات اجتماعی، اعتماد	تشریک مساعی

(اردشیری و همکاران، ۱۳۹۲: ۴۰)

¹ Bourdieu² Coleman³ Putnam⁴ Wolcott and Narayan

۳- تئوری‌های سرمایه اجتماعی

مهمترین تئوری‌های سرمایه اجتماعی عبارتند از:

۳-۱- تئوری پیوندهای ضعیف^۱

گرانووتر^۲ و آواضع تئوری پیوندهای ضعیف، معتقد است که سرمایه اجتماعی را می‌توان از نظر شدت تکرار و شمولیت انواع مختلف روابط میان دوستی‌ها، همکاری‌ها و غیره مورد سنجش قرار داد. شدت و استحکام روابط یک گروه اجتماعی در داخل گروه، موجب تضعیف روابط اعضای آن گروه با بیرون می‌گردد. در واقع، گرانووتر معتقد بود که روابط منسجم میان اعضای یک گروه منجر به روابط ضعیف با اعضای گروه‌های خارجی شده و سرمایه اجتماعی را کاهش دهد و در مقابل، پیوندهای ضعیف درون گروهی موجب ایجاد روابط با افراد و گروه‌های خارجی شده و به ایجاد سرمایه اجتماعی می‌انجامد.

۳-۲- تئوری شکاف ساختاری^۳

این تئوری در سال ۱۹۹۲ توسط «برت» برای مفهوم‌سازی سرمایه اجتماعی بکار برده شد. تأکید تئوری شکاف ساختاری بر رابطه میان «فرد» و «همکاران وی در شبکه اجتماعی» و همین‌طور، روابط میان همکاران با همدیگر می‌باشد. منظور از شکاف در این تئوری، فقدان ارتباط میان دو فرد در یک شبکه اجتماعی است که فی‌نفسه، مزیتی برای سازمان تلقی می‌شود. مطابق این تئوری، اگر یک فرد در شبکه اجتماعی خود با همکارانی که با هم در ارتباط نیستند یا حداقل ارتباط اندکی با هم دارند، ارتباط برقرار کند، نهایت استفاده را خواهد برد. تقویت شبکه‌های شکاف‌دار دارای مزایایی از قبیل: ارزیابی سریع و بی‌نظیر اطلاعات، قدرت چانه‌زنی مضاعف و افزایش قدرت کنترل بر منابع و نتایج است. بگونه دیگر نیز می‌توان مفهوم تئوری شکاف ساختاری را بررسی کرد. این تئوری فرض می‌کند که بازارها، سازمان‌ها و افرادی که در ارتباط با هم هستند؛ در صورتی که، روابط میان آنها ساختار نیافته، بی‌نظم و تعریف نشده باشد، بعنوان یک سرمایه سودآور برای آنها تلقی خواهد شد و هرچه روابط میان آنها منظم‌تر و ساختارمندتر باشد، از این سرمایه کاسته می‌شود. بطور کلی، رسمیت و قانونمند شدن ساختاری با سرمایه اجتماعی در تعارض است. تئوری شکاف ساختاری، سرمایه اجتماعی را یک «شبکه ساختارگونه» تعریف می‌کند.

^۱ Weak Ties Theory

^۲ Granovetter

^۳ Structural Hole Theory

۳-۳- تئوری منابع اجتماعی^۱

مطابق این تئوری برای سنجش میزان سرمایه اجتماعی باید به سه عامل تئوری شکاف ساختاری توجه کرد. هرچه اندازه شبکه وسیع‌تر و تراکم و سلسله مراتب موجود در آن کمتر باشد، میزان سرمایه اجتماعی رو به فزونی می‌باشد. این تئوری که ریشه‌های آن به مطالعات «لین و کاتور»^۲ در سال ۱۹۸۱ می‌رسد، پیوندهای موجود در شبکه را بدون وجود منابع داخل آن کارآمد نمی‌داند. از دیدگاه این تئوری، فقط منابع موجود در درون شبکه است که می‌تواند بعنوان یک سرمایه قلمداد شود. بطور خلاصه، از دیدگاه این تئوری، اعضای موجود در شبکه دارای منابع با ارزشی هستند که می‌تواند فرد را در رسیدن به اهداف یاری رساند (جهانتاب، ۱۳۹۰: ۶۰-۵۹).

۴- کیفیت زندگی

اگرچه مفهوم کیفیت زندگی کاربردهای فراوانی دارد، ارائه تعریفی روشن و جامع برای آن دشوار است؛ زیرا در زمینه‌های گوناگون و با کاربردهای متفاوتی بکار گرفته شده است. افراد معمولاً تصویر روشنی از کیفیت زندگی خود در ذهن دارند. آنها معمولاً می‌دانند که در چه شرایطی احساس خوشبختی خواهند داشت؛ برای مثال، داشتن درآمد بیشتر، خانه (یا خانه بزرگتر)، اتومبیل خوب، تعطیلات فراوان و ... همچنین افراد معمولاً به صراحت می‌گویند که در چه شرایطی، همگان احساس خوشبختی (کیفیت زندگی جمعی) خواهند کرد؛ برای مثال، وجود محله یا شهری آرام و زیبا، نبود ترافیک، نبود بیکاری و فقر، وجود امکانات درمانی برای همه و ... (نوغانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۱۳). کیفیت زندگی اساساً مفهومی چندبعدی است (McGillivray, 2007: 41). در برخی از منابع، کیفیت زندگی با امکانات مادی و معنوی شامل سلامتی، محیط زندگی، قوانین، تساوی حقوق، اشتغال و خانواده و مانند اینها بیان می‌شود (Van kamp et al, 2003: 7). از طرفی، بهبود کیفیت زندگی می‌تواند زمینه‌های دیگر توسعه مانند توسعه اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و خدماتی را به همراه داشته باشد (شاطریان، ۱۳۹۱: ۱۲۸). کیفیت زندگی ساختاری پویا و ذهنی است که به مقایسه وضعیت زندگی گذشته با حوادث اخیر در همه جوانب مثبت و منفی می‌پردازد. ماهیت ذهنی کیفیت زندگی، به ادراک افراد در مورد وضعیت زندگی‌شان به جای گزارش دیگران می‌پردازد و براساس تعریف فرانس و پاورز، از خشنودی یا عدم خشنودی از حیثه‌هایی از زندگی که برای فرد اهمیت دارند، نشأت می‌گیرد (حسینی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۴۶). کیفیت زندگی سازه‌ای است که از نیمه دوم قرن بیستم مورد توجه نظریه‌پردازان شاخه‌های مختلف علوم اجتماعی و مطالعات توسعه، و مدیران و کارگزاران سیاست

¹ Social Resource Theory

² Iean and Katour

اجتماعی قرار گرفته است. این توجه تحت تأثیر پیامدهای منفی حاصل از فرایند صنعتی شدن، سیاست‌های متمرکز بر رشد اقتصادی و تحول رویکردهای نظری و سیاست‌های عملی توسعه بوده است (براتی و یزدان‌پناه شاه‌آبادی (الف)، ۱۳۹۰: ۳۴). با وجود این، باید گفت کیفیت زندگی مفهوم جدیدی نیست. ریشه تاریخی استفاده از این عبارت را می‌توان در آثار کلاسیک ارسطو یافت. وی از رابطه بین کیفیت زندگی هنگام شادی و ارزش‌های ذهنی افراد سخن می‌گوید (مختاری و نظری، ۱۳۸۹: ۱۵).

جدول ۲) مجموعه‌ای از تعاریف مختلف کیفیت زندگی از دیدگاه محققین مختلف

تعریف کیفیت زندگی	محقق
کیفیت زندگی معیاری برای سنجش میزان برآورده شدن نیازهای روحی- روانی و مادی افراد جامعه می‌باشد.	پال، ۲۰۰۵
کیفیت زندگی بعنوان بهزیستی و یا عدم بهزیستی مردم و محیط زندگی آنها می‌باشد.	داس، ۲۰۰۸
میزان برخورداری فرد، البته نه فقط برخورداری از چیزهایی که بدست آورده بلکه از تمام گزینه‌هایی که فرصت انتخاب آنها را دارد. به بیان دیگر، کیفیت زندگی به آزادی برای رسیدن و نرسیدن به موفقیت و آگاهی از فرصت‌هایی واقعی وابسته است که فرد در مقایسه با دیگران در اختیار دارد.	مک گرو گر ۲۰۰۴
مفهوم کیفیت زندگی یک متغیر مرکب می‌باشد که از چندین متغیر متأثر می‌گردد. تغییر در سطح درآمد مردم، شرایط زندگی، وضع سلامت، محیط، فشار روحی روانی، فراغت، شادمانی خانوادگی، روابط اجتماعی و چندین متغیر دیگر نظیر آن، که به شکل مرکب کیفیت زندگی و تغییرات آن را تعیین می‌کنند.	رحمان ۲۰۰۳
میزان توانایی هر فرد جهت دنبال کردن اهداف و ارزش‌ها نشان دهنده میزان کیفیت زندگی آن فرد می‌باشد.	جکسون، ۲۰۰۵
کیفیت زندگی به معنای تندرستی افراد می‌باشد.	سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، ۲۰۰۵ و کیووانی، ۲۰۰۷
کیفیت زندگی در برگیرنده ابعاد روانی است که شاخص‌هایی چون (رضایت، شادمانی و امنیت) را در برمی‌گیرد و در برخی موارد رضایت اجتماعی نامیده می‌شود.	لطفی، ۱۳۸۸

منبع: عنابستانی و عنابستانی، ۱۳۹۱: ۲۶

۵- بررسی نظری ارتباط مفاهیم سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی

در سال ۱۹۶۱ جین جیکوب در اثری تحت عنوان «مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی»، مفهوم سرمایه اجتماعی را در معنی شبکه‌های اجتماعی که می‌توانند نقش کنترل اجتماعی را ایفا کنند، بکار برد. به نظر او شبکه‌های فشرده در قلمروهای قدیمی مختلط شهری، صورتی از سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهند که در ارتباط با نظافت و بهداشت محیط، عدم وجود جرم و جنایت خیابانی و دیگر تصمیمات مرتبط با بهبود کیفیت زندگی در مقایسه با مسئولین نهادی و رسمی نظافت و امور امنیتی و انتظامی، مسئولیت بیشتری از خود نشان می‌دهند (Fukuyama, 2000: 100). بنابراین جیکوب به منابع محلی برای اینگونه تبیین شکل‌گیری سرمایه اجتماعی و نقش آن در بهبود کیفیت زندگی مردم توجه می‌نماید. از نظر پاتنام سرمایه اجتماعی به مجموعه‌ای از ارتباطات افقی و وجوه گوناگون سازمان‌های اجتماعی نظیر اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها اطلاق می‌شود که با ایجاد و تسهیل امکانات هماهنگ، منافع متقابل، کارایی جامعه و در نتیجه کیفیت زندگی را افزایش می‌دهند. از نظر بوردیو تعامل و پیوستگی متقابل بین کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی نشان می‌دهد که کیفیت زندگی پایین فرآیند تبدیل و بازتولید اشکال چهارگانه سرمایه موردنظر بوردیو (سرمایه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نهادین) را با مشکل مواجه می‌سازد.

۹۰. بطور کلی باتوجه به آنچه تا به حال گفته شد، تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

- ۱) از طریق تسهیل کنش‌های فردی و جمعی برای بهبود شرایط عینی زندگی مثل نظافت عمومی شهر، بهبود شرایط شغلی، بهبود شرایط اقتصادی، امنیت و غیره؛
- ۲) از طریق تأثیر بر بهداشت عمومی و سلامت جسمی (تحقیقات نشان می‌دهد رابطه تنگاتنگی بین بیماری و انزوای اجتماعی وجود دارد)؛
- ۳) از طریق بهبود بهداشت روانی و شرایط روحی (تحقیقات نشان داده سرمایه اجتماعی بالاتر شرایط روحی-روانی بهتر را به دنبال دارد).
- ۴) از طریق ایجاد شرایط اجتماع‌پذیری برای فرد که خود از شاخص‌های کیفیت زندگی است (برایت و یزدان‌پناه شاه‌آبادی (ب)، ۱۳۹۴: ۲۹۳-۲۹۴).

۶- روش تحقیق

روش تحقیق حاضر، توصیفی-تحلیلی و هدف تحقیق کاربردی است. برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز از مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه، مصاحبه و مشاهده) استفاده شده است. سرمایه اجتماعی از طریق ۳ مولفه مشارکت، آگاهی و اعتماد به دست آمده است. برای سنجش متغیرها نیز از طیف

لیکرت استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق، تعداد ۱۴۱۰۰۰ نفر مردم ساکن شهر جهرم براساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن کشور سال ۱۳۹۵ می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). حجم نمونه براساس فرمول کوکران، ۳۵۰ نفر شهروندان شهر جهرم (به صورت روش تصادفی ساده توزیع شده است) و ۳۰ نفر از مدیران و کارشناسان در زمینه مطالعات موضوع مربوطه محاسبه گردید. برای سنجش اعتبار پرسشنامه‌ها از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد، بدین منظور ابتدا تعداد ۳۰ پیش‌پرسشنامه گردآوری شد و مورد آزمون قرار گرفت. مقدار آلفای کرونباخ پرسشنامه سرمایه اجتماعی برابر ۷۷ درصد و مقدار آلفای کرونباخ پرسشنامه کیفیت زندگی برابر ۸۳ درصد بود که نشان دهنده پایایی پرسشنامه‌ها می‌باشد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزارهای SPSS و به کمک آزمون‌های مختلف مثل همبستگی اسپیرمن و من‌ویتنی و تی تک‌نمونه‌ای تحلیل می‌شود.

۷- یافته‌های تحقیق

۷-۱- یافته‌های توصیفی

از لحاظ وضعیت جنسی، ۸۰/۲۹ درصد مرد و ۱۹/۷۱ درصد زن بودند. شکل (۱-۴)، توزیع نمونه انتخابی را براساس جنس پاسخگویان نشان می‌دهد. از لحاظ ساختار سنی ۲۲/۲۹ درصد ۱۸ تا ۲۵ سال، ۳۸/۸۶ درصد ۲۶ تا ۳۵ سال، ۲۴ درصد ۳۶ تا ۴۵ سال، ۷/۷۱ درصد ۴۶ تا ۶۰ سال و ۷/۱۴ درصد بالای ۶۰ سال سن داشتند. باتوجه به نتایج حاصل شده تا حدودی از همه گروه‌های سنی در نمونه‌گیری استفاده شده که نشانگر طیف وسیعی از افراد جامعه می‌باشد. از لحاظ وضعیت تحصیلی، ۶ درصد بی‌سواد، ۱۷/۴۳ درصد ابتدایی-راهنمایی، ۲۹/۱۴ درصد دیپلم، ۴۴/۲۹ درصد فوق‌دیپلم-لیسانس و ۳/۱۴ درصد دارای مدرک تحصیلی فوق‌لیسانس و بالاتر بوده‌اند. از لحاظ وضعیت شغلی، ۱۴ درصد دارای شغل دولتی، ۳۱/۴۳ درصد شغل آزاد، ۲۱/۱۴ درصد محصل، ۱۲ درصد خانه‌دار، ۷/۱۴ درصد بازنشسته و ۱۴/۲۸ درصد افراد پاسخ دهنده بیکار بوده‌اند.

۷-۲- یافته‌های استنباطی

۷-۲-۱- آزمون نرمالیتیه بودن داده‌ها

در هر آزمونی ابتدا باید نرمال و غیرنرمال بودن داده‌ها مورد بررسی قرار گیرد تا آزمون‌های آماری نیز متناسب با آن انتخاب گردد. همانگونه که در جدول مشاهده می‌شود پس از بررسی نرمال بودن داده‌ها کشیدگی و چولگی توزیع داده‌ها، از آزمون کولموگراف-اسمیرنوف استفاده شده است تا از نرمال بودن داده‌ها اطمینان

حاصل شود. هنگام بررسی نرمال بودن داده‌ها ما فرض را مبتنی بر اینکه توزیع داده‌ها نرمال است را در سطح خطای ۰/۰۵ آزمون کرده‌ایم. بنابراین چنانچه در آزمون کولموگروف-اسمیرنوف سطح معنی‌داری بیشتر از ۰/۰۵ باشد می‌توان داده‌ها را با اطمینان بالایی نرمال فرض کرد و در غیر این صورت نمی‌توان گفت که داده‌ها توزیع‌شان نرمال است. باتوجه به سطح معنی‌داری بدست آمد (۰/۰۰۰) که از مقدار آلفای ۰/۰۵ کمتر است لذا نتایج آزمون‌های اسمیرنوف-کولموگروف و شاپیرو ویلک با تصحیح لی لی فورس نشان می‌دهد که توزیع داده‌ها نرمال نیست و لذا آزمون‌های مرتبط با فرضیه‌ها را با در نظر گرفتن این نتیجه در نظر می‌گیریم. در این پژوهش دو جامعه شهروندان و مدیران مورد بررسی قرار گرفته است که توزیع داده‌ها در آنها به صورت غیرنرمال می‌باشد. هرگاه دو نمونه مستقل از جامعه‌ای مفروض باشد و متغیرهای آنها به صورت ترتیبی باشد از آزمون من ویتنی استفاده می‌شود. این آزمون مشابه t استیودنت با دو نمونه مستقل است و آزمون ناپارامتریک محسوب می‌شود. به عبارتی هرگاه شرایط استفاده از آزمون‌های پارامتریک در متغیرها موجود نباشد، یعنی متغیرها پیوسته و نرمال نباشند دو نمونه مستقل وجود داشته باشد از این آزمون استفاده می‌شود.

جدول ۳) آزمون نرمالیت‌ه شاخص‌های سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی

شاخص	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistic	Df	Sig	Statistic	Df	Sig
سرمایه اجتماعی	۰/۰۹۲	۳۵۰	۰/۰۰۰	۰/۹۵۵	۳۵۰	۰/۰۰۰
کیفیت زندگی	۰/۰۹۳	۳۵۰	۰/۰۰۰	۰/۹۳۳	۳۵۰	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

۹۲

۷-۲-۲- آزمون نرمالیت‌ه سه متغیر مشارکت، آگاهی و اعتماد

به منظور ارزیابی سه متغیر مشارکت، آگاهی و اعتماد ابتدا آزمون نرمالیت‌ه این سه متغیر را بررسی خواهیم کرد تا متناسب با نرمال بودن داده‌های مربوط به آنها، آزمون‌های آماری مرتبط با آنها را مورد بررسی قرار دهیم. باتوجه به سطح معنی‌داری بدست آمده (۰/۰۰۰) که از مقدار آلفای ۰/۰۵ کمتر است، لذا نتایج آزمون‌های اسمیرنوف - کولموگروف شاپیرو ویلک نشان می‌دهد که توزیع داده‌ها نرمال نیست و لذا آزمون‌های آماری مرتبط با فرضیه‌ها را با در نظر گرفتن این نتیجه در نظر می‌گیریم.

جدول ۴) آزمون نرمالیتت متغیرهای سرمایه اجتماعی

شاخص	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistic	Df	Sig	Statistic	Df	Sig
مشارکت	۰/۱۰۶	۳۵۰	۰/۰۰۰	۰/۹۷۸	۳۵۰	۰/۰۰۰
آگاهی	۰/۱۰۵	۳۵۰	۰/۰۰۰	۰/۹۶۵	۳۵۰	۰/۰۰۰
اعتماد	۰/۰۹۸	۳۵۰	۰/۰۰۰	۰/۹۷۵	۳۵۰	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

۸- بررسی متغیر مشارکت از دیدگاه مدیران و شهروندان

در جدول ۵، نتایج آزمون من ویتنی مشاهده می‌شود. از آنجائیکه سطح معنی‌داری (sig) برابر با ۰/۰۰۰ و از مقدار آلفای ۰/۰۵ کمتر است می‌توان نتیجه گرفت که نوع جامعه از نظر ارزیابی متغیر مشارکت با یکدیگر متفاوت می‌باشند. میانگین ارزیابی رتبه‌ای سطح مشارکت از نظر شهروندان برابر با ۱۸۹/۴۵ و از نظر مدیران شهری ۲۴۱/۳۳ می‌باشد. بنابراین، از نظر ارزیابی سطح مشارکت با یکدیگر یکسان نمی‌باشد. به عبارت دیگر مدیران شهری نسبت به شهروندان در وضعیت بهتری قرار دارند.

۹۳

جدول ۵) نتایج آزمون من ویتنی متغیر مشارکت از دیدگاه مدیران و شهروندان

مشارکت	مجموع	Mean rank
شهروندان	۳۵۰	۱۸۹/۴۵
مدیران	۳۰	۲۴۱/۳۳
جمع	۳۵۰	
سطح معنی‌داری		۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

۹- بررسی متغیر آگاهی از دیدگاه مدیران و شهروندان

در جدول ۶، نتایج آزمون من ویتنی مشاهده می‌شود. از آنجائیکه سطح معنی‌داری (sig) برابر با ۰/۰۰۰ و از مقدار آلفای ۰/۰۵ کمتر است می‌توان نتیجه گرفت که دو جامعه از نظر ارزیابی متغیر آگاهی با یکدیگر متفاوت می‌باشند. میانگین ارزیابی رتبه‌ای سطح آگاهی از نظر شهروندان برابر با ۱۹۹/۲۲ و از نظر مدیران شهری ۳۲۱/۱۳ می‌باشد. بنابراین از نظر ارزیابی سطح آگاهی با یکدیگر یکسان نمی‌باشد. به عبارت دیگر مدیران شهری مجدداً نسبت به شهروندان در وضعیت بهتری قرار دارند.

جدول ۶) نتایج آزمون من ویتنی متغیر آگاهی از دیدگاه مدیران و شهروندان

مشارکت	مجموع	Mean rank
شهروندان	۳۵۰	۱۹۹/۲۲
مدیران	۳۰	۳۲۱/۱۳
جمع		۳۵۰
سطح معنی‌داری		۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

۱۰- بررسی متغیر اعتماد از دیدگاه مدیران و شهروندان

در جدول ۷، نتایج آزمون من ویتنی مشاهده می‌شود. از آنجائیکه سطح معنی‌داری (sig) برابر با ۰/۰۰۰ و از مقدار آلفای ۰/۰۵ کمتر است می‌توان نتیجه گرفت که نوع جامعه از نظر ارزیابی متغیر اعتماد با یکدیگر متفاوت می‌باشند. میانگین ارزیابی رتبه‌ای سطح اعتماد از نظر شهروندان برابر با ۲۰۳/۴۱ و از نظر مدیران شهری ۳۱۸/۲۲ می‌باشد. بنابراین از نظر ارزیابی سطح اعتماد با یکدیگر یکسان نمی‌باشد. به عبارت دیگر مدیران شهری نسبت به شهروندان در وضعیت بهتری قرار دارند.

۹۴

جدول ۷) نتایج آزمون من ویتنی متغیر اعتماد از دیدگاه مدیران و شهروندان

مشارکت	مجموع	Mean rank
شهروندان	۳۵۰	۲۰۳/۴۱
مدیران	۳۰	۳۱۸/۲۲
جمع		۳۸۰
سطح معنی‌داری		۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

۱۱- سرمایه اجتماعی از دیدگاه مدیران و شهروندان

در جدول ۸، نتایج آزمون من ویتنی مشاهده می‌شود. از آنجائیکه سطح معنی‌داری (sig) برابر با ۰/۰۰۰ و از مقدار آلفای ۰/۰۵ کمتر است می‌توان نتیجه گرفت که نوع جامعه از نظر ارزیابی متغیر سرمایه اجتماعی با یکدیگر متفاوت می‌باشند. میانگین ارزیابی رتبه‌ای سطح سرمایه اجتماعی از نظر شهروندان برابر با ۲۴۳/۲۱ و از نظر مدیران شهری ۳۶۷/۱۲ می‌باشد. بنابراین از نظر ارزیابی سطح سرمایه اجتماعی با یکدیگر یکسان نمی‌باشد. به عبارت دیگر مدیران شهری نسبت به شهروندان در وضعیت بهتری قرار دارند.

جدول ۸) نتایج آزمون من ویتنی متغیر سرمایه اجتماعی از دیدگاه مدیران و شهروندان

مشارکت	مجموع	Mean rank
شهروندان	۳۵۰	۲۴۳/۲۱
مدیران	۳۰	۳۶۷/۱۲
جمع		۳۸۰
سطح معنی داری		۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

۱۲- آزمون نرمالیته بودن کیفیت زندگی از دیدگاه مدیران و شهروندان

به منظور ارزیابی چهار متغیر اصلی کیفیت کالبدی (کیفیت مسکن، دسترسی خدماتی، دسترسی ارتباطی و حمل و نقل)، اقتصادی (درآمد و اشتغال)، محیطی (امنیت و بهداشت)، فرهنگی (مذهب و آموزش) ابتدا آزمون نرمالیته این متغیرها را بررسی خواهیم کرد تا متناسب با نرمال بودن داده‌های مربوط به آنها، آزمون-های آماری مرتبط با آنها را مورد بررسی قرار دهیم. باتوجه به سطح معنی داری بدست آمده (۰/۰۰۰) که از مقدار آلفای ۰/۰۵ کمتر است، لذا نتایج آزمون‌های اسمیرنوف - کولموگروف شایپروویک نشان می‌دهد که توزیع داده‌ها نرمال نیست.

۹۵

جدول ۹) آزمون نرمالیته بودن کیفیت زندگی از دیدگاه مدیران و شهروندان

شاخص	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistic	Df	Sig	Statistic	Df	Sig
کیفیت زندگی	۰/۰۹۶	۳۸۰	۰/۰۰۰	۰/۹۸۵	۳۸۰	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

۱۳- بررسی متغیر کیفیت کالبدی از دیدگاه شهروندان و مدیران

در جدول ۱۰، نتایج آزمون من ویتنی کیفیت کالبدی مشاهده می‌شود. از آنجائیکه سطح معنی داری (sig) برابر با ۰/۰۰۰ و از مقدار آلفای ۰/۰۵ کمتر است می‌توان نتیجه گرفت که نوع جامعه از نظر ارزیابی متغیر کیفیت کالبدی با یکدیگر متفاوت می‌باشند. میانگین ارزیابی رتبه‌ای سطح کیفیت کالبدی از نظر شهروندان برابر با ۱۹۱/۳۴ و از نظر مدیران شهری ۳۴۱/۴۵ می‌باشد. بنابراین از نظر ارزیابی سطح کیفیت کالبدی با یکدیگر یکسان نمی‌باشد. به عبارت دیگر مدیران شهری نسبت به شهروندان در وضعیت بهتری قرار دارند.

جدول ۱۰) نتایج آزمون من ویتنی متغیر کیفیت کالبدی از دیدگاه مدیران و شهروندان

مشارکت	مجموع	Mean rank
شهروندان	۳۵۰	۱۹۱/۳۴
مدیران	۳۰	۳۴۱/۴۵
جمع		۳۸۰
سطح معنی‌داری		۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

۱۴- بررسی متغیر اقتصادی از دیدگاه شهروندان و مدیران

در جدول ۱۱، نتایج آزمون من ویتنی متغیر اقتصادی مشاهده می‌شود. از آنجائیکه سطح معنی‌داری (sig) برابر با ۰/۰۰۰ و از مقدار آلفای ۰/۰۵ کمتر است می‌توان نتیجه گرفت که نوع جامعه از نظر ارزیابی متغیر اقتصادی با یکدیگر متفاوت می‌باشند. میانگین ارزیابی رتبه‌ای سطح متغیر اقتصادی از نظر شهروندان برابر با ۱۹۱/۳۴ و از نظر مدیران شهری ۳۴۱/۴۵ می‌باشد. بنابراین از نظر ارزیابی سطح متغیر اقتصادی با یکدیگر یکسان نمی‌باشد. به عبارت دیگر مدیران شهری نسبت به شهروندان در وضعیت بهتری قرار دارند.

۹۶

جدول ۱۱) نتایج آزمون من ویتنی متغیر اقتصادی از دیدگاه مدیران و شهروندان

مشارکت	مجموع	Mean rank
شهروندان	۳۵۰	۲۰۹/۳۰
مدیران	۳۰	۲۹۹/۱۵
جمع		۳۸۰
سطح معنی‌داری		۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

۱۵- بررسی متغیر فرهنگی از دیدگاه شهروندان و مدیران

در جدول ۱۲، نتایج آزمون من ویتنی متغیر فرهنگی مشاهده می‌شود. از آنجائیکه سطح معنی‌داری (sig) برابر با ۰/۰۰۰ و از مقدار آلفای ۰/۰۵ کمتر است می‌توان نتیجه گرفت که نوع جامعه از نظر ارزیابی متغیر فرهنگی با یکدیگر متفاوت می‌باشند. میانگین ارزیابی رتبه‌ای سطح متغیر اقتصادی از نظر شهروندان برابر با ۲۱۹/۳۰ و از نظر مدیران شهری ۲۷۶/۱۸ می‌باشد. بنابراین از نظر ارزیابی سطح متغیر فرهنگی با یکدیگر یکسان نمی‌باشد. به عبارت دیگر مدیران شهری نسبت به شهروندان در وضعیت بهتری قرار دارند.

جدول (۱۲) نتایج آزمون من ویتنی متغیر فرهنگی از دیدگاه مدیران و شهروندان

مشارکت	مجموع	Mean rank
شهروندان	۳۵۰	۲۱۹/۳۰
مدیران	۳۰	۲۷۶/۱۸
جمع		۳۸۰
سطح معنی داری		۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

۱۶- بررسی متغیر محیطی از دیدگاه شهروندان و مدیران

در جدول ۱۳، نتایج آزمون من ویتنی متغیر محیطی مشاهده می‌شود. از آنجائیکه سطح معنی داری (sig) برابر با ۰/۰۰۰ و از مقدار آلفای ۰/۰۵ کمتر است می‌توان نتیجه گرفت که دو جامعه از نظر ارزیابی متغیر محیطی با یکدیگر متفاوت می‌باشند. میانگین ارزیابی رتبه‌ای سطح متغیر محیطی از نظر شهروندان برابر با ۲۱۹/۳۰ و از نظر مدیران شهری ۲۷۶/۱۸ می‌باشد. بنابراین از نظر ارزیابی سطح متغیر محیطی با یکدیگر یکسان نمی‌باشد. به عبارت دیگر مدیران شهری نسبت به شهروندان در وضعیت بهتری قرار دارند.

۹۷

جدول (۱۳) نتایج آزمون من ویتنی متغیر محیطی از دیدگاه مدیران و شهروندان

مشارکت	مجموع	Mean rank
شهروندان	۳۵۰	۲۰۲/۰۱
مدیران	۳۰	۲۶۹/۲۵
جمع		۳۸۰
سطح معنی داری		۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

۱۷- بررسی کیفیت زندگی از دیدگاه شهروندان و مدیران

در جدول ۱۴، نتایج آزمون من ویتنی کیفیت زندگی مشاهده می‌شود. از آنجائیکه سطح معنی داری (sig) برابر با ۰/۰۰۰ و از مقدار آلفای ۰/۰۵ کمتر است می‌توان نتیجه گرفت که نوع جامعه از نظر ارزیابی متغیر کیفیت زندگی با یکدیگر متفاوت می‌باشند. میانگین ارزیابی رتبه‌ای سطح متغیر کیفیت زندگی از نظر شهروندان برابر با ۱۸۹/۱۵ و از نظر مدیران شهری ۳۴۶/۳۳ می‌باشد. بنابراین از نظر ارزیابی سطح متغیر کیفیت زندگی با یکدیگر یکسان نمی‌باشد. به عبارت دیگر مدیران شهری نسبت به شهروندان در وضعیت بهتری قرار دارند.

جدول ۱۴) نتایج آزمون من ویتنی شاخص کیفیت زندگی از دیدگاه مدیران و شهروندان

مشارکت	مجموع	Mean rank
شهروندان	۳۵۰	۱۸۹/۱۵
مدیران	۳۰	۳۴۶/۳۳
جمع	۳۸۰	
سطح معنی‌داری		۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

۱۸- بررسی رابطه بین شاخص‌های سرمایه اجتماعی با کیفیت زندگی

- بررسی رابطه بین متغیر مشارکت با کیفیت زندگی

جهت بررسی میزان مشارکت و کیفیت زندگی از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده گردید. نتایج جدول نشان می‌دهد که باتوجه به مقدار ضریب همبستگی اسپیرمن (۰/۱۵۸) با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۱ رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر میزان مشارکت و کیفیت زندگی وجود دارد.

جدول ۱۵) بررسی رابطه بین متغیر مشارکت با کیفیت زندگی با استفاده از آزمون اسپیرمن

		مشارکت	کیفیت زندگی
مشارکت	اسپیرمن	ضریب همبستگی	۰/۱۵۸**
		سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰
		تعداد	۳۵۰
کیفیت زندگی	اسپیرمن	ضریب همبستگی	۰/۱۵۸**
		سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰
		تعداد	۳۵۰

** همبستگی در سطح ۰/۰۱ منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

۹۸

نتیجه‌گیری

یکی از اهداف اولیه و اساسی فرایند برنامه‌ریزی شهری، حفظ و بهبود کیفیت محیط شهری و به تبع آن ارتقای کیفیت زندگی است. این مفاهیم یعنی کیفیت محیط و کیفیت زندگی که در واقع، کنشی علیه توسعه یک بعدی اقتصادی در سطح ملی و توسعه صرفاً کالبدی در مقیاس شهری است، تلاشی در جهت دستیابی به معیارهای کیفی در عرصه برنامه‌ریزی شهری به شمار می‌رود. بنابر همین ضرورت، شناخت وضعیت موجود کیفیت محیط مناطق شهری و سنجش و ارزیابی آن، به یکی از مهمترین جنبه‌های مطالعاتی در مباحث

برنامه‌ریزی شهری تبدیل شده است. یکی از مهمترین عوامل تأثیرگذار بر میزان رضایت از کیفیت زندگی افراد، سطح سرمایه اجتماعی است که بطور کلی توجه چندانی به آن نشده است. در پژوهش حاضر به بررسی نقش سرمایه اجتماعی در ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان شهر جهرم پرداخته شد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین متغیر آگاهی اجتماعی، اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی با تعهد سازمانی ارتباط معناداری در سطح کمتر از $p < 0.05$ وجود دارد. همچنین بین متغیر سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی شهروندان شهر جهرم رابطه مثبت و معناداری وجود داشته که سطح ضریب همبستگی آن ضعیف می‌باشد.

- پیشنهادات

- ۱) اجرای طرح شهردار محله، برای ارتباط بیشتر و موثرتر مردم با سطوح بالاتر مدیریت شهری؛
 - ۲) توجه به کیفیت بهداشتی شهر باتوجه به سطح پایین رضایت مردم از کیفیت محیطی شهر مورد مطالعه؛
 - ۳) احداث مراکز ورزشی و تفریحی در سطح محله‌ها به منظور آشنایی بیشتر ساکنان و همسایگان با یکدیگر و برگزاری مسابقات ورزشی در سطح محله‌ها توسط شهرداری؛
 - ۴) ایجاد انگیزه و احساس اهمیت در ساکنان از طریق ساخت خانه‌هایی با هدف گفتگوی محله‌ای؛
- نیل به جامعه بالنده و برخوردار از توسعه اجتماعی پایدار در گرو داشتن جامعه‌ای است که کیفیت زندگی آن در مقیاس فردی و جامعه‌ای وضعیت مطلوب و قابل قبولی قرار داشته باشد. بی‌گمان این مهم هرگز بدون بررسی و تحلیل دقیق چگونگی وضعیت سرمایه‌های اجتماعی هر جامعه‌ای و یافتن راهکارهایی جهت تاثیر مثبت آن بر ارتقای کیفیت زندگی شهروندان محقق نخواهد شد.

فهرست منابع

فارسی:

- ۱- احمدی، سیروس و دیگران (۱۳۹۲)، «بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی شهروندان شهر یاسوج»، فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، س ۲، ش ۶.
- ۲- اردشیری، مهیار و دیگران (۱۳۹۲)، «بررسی نقش و جایگاه ساختار کالبدی محله‌های شهری بر شکل‌گیری سرمایه اجتماعی»، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، س ۴، ش ۱۳.
- ۳- ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا (۱۳۸۳)، توسعه روستایی با تاکید بر جامعه روستایی ایران، تهران: نشر نی.
- ۴- افراخته، حسن و دیگران (۱۳۹۵)، «تحلیل نقش سرمایه اجتماعی در زیست‌پذیری روستاهای ادغام شده در شهر میاندوآب»، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ش ۱۲.

- ۵- بابایی اقدم و دیگران (۱۳۹۴)، «ارزیابی عوامل موثر بر مشارکت مردمی در ساماندهی بافت‌های فرسوده شهری با تأکید بر سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی: محله ججین اردبیل)»، **فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی شهری**، ش ۹.
- ۶- براتی (الف)، ناصر و یزدان‌پناه شاه‌آبادی، محمدرضا (۱۳۹۰)، «بررسی ارتباط مفهومی سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در محیط شهری (نمونه موردی: شهر جدید پردیس)»، **جامعه‌پژوهی فرهنگی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی**، س ۲، ش ۱.
- ۷- براتی (ب)، ناصر و یزدان‌پناه شاه‌آبادی، ناصر (۱۳۹۴)، «ارزیابی سرمایه اجتماعی بعنوان عامل اساسی در ارتقاء کیفیت زندگی در شهرهای جدید، نمونه موردی: شهر جدید پردیس»، **مجله آرمان شهر**، ش ۱۵.
- ۸- جهانتاب، محمد (۱۳۹۰)، «تأثیر سرمایه اجتماعی بر احساس امنیت»، **رساله دکتری جامعه‌شناسی**، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- ۹- حاتمی‌نژاد، حسین و دیگران (۱۳۹۳)، «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در فضاهای شهری (مطالعه موردی: منطقه ۹ شهرداری تهران)»، **مجله پژوهش‌های جغرافیای انسانی**، دوره ۴۸، ش ۲.
- ۱۰- حسینی، سیده محبوبه و دیگران (۱۳۹۳)، «تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی در بیماران مبتلا به سرطان پستان»، **فصلنامه رفاه اجتماعی**، ش ۵۵.
- ۱۱- رهنما، محمدرحیم و رضوی، محمدحسن (۱۳۹۱)، «بررسی تأثیر حس تعلق مکانی بر سرمایه اجتماعی و مشارکت در محلات شهر مشهد»، **نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی**، دوره ۱۷، ش ۲.
- ۱۲- زیاری، کرامت‌اله (۱۳۹۷)، «بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر تحقق شهر سالم (مطالعه موردی: بندر ماهشهر)»، **فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی شهری**، ش ۲۹.
- ۱۳- شاطریان، محسن (۱۳۹۱)، «سنجش میزان رضایتمندی ساکنان بافت قدیم شهر آران و بیدگل از شاخص‌های کیفیت زندگی»، **فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای**، س ۴، ش ۱۳.
- ۱۴- عنابستانی، علی‌اکبر و عنابستانی، زهرا (۱۳۹۱)، «تأثیر عملکرد مدیریت شهری بر ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان (مطالعه موردی: شهر جدید گلپه‌هار)»، **مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران**، دوره ۴، ش ۴.
- ۱۵- فراهانی، حسین و دیگران (۱۳۹۱)، «ارزیابی اثرات سرمایه اجتماعی در توسعه نواحی روستایی با تأکید بر کیفیت زندگی (مطالعه موردی: دهستان مشهد، میقان شهرستان اراک)»، **مجله برنامه‌ریزی منطقه‌ای**، ش ۸.
- ۱۶- ماجدی، سید مسعود، لهسایی‌زاده، عبدالعلی (۱۳۸۵)، «بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای، سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی: مطالعه موردی در روستاهای استان فارس»، **فصلنامه روستا و توسعه**، س ۹، ش ۴.
- ۱۷- مختاری، مرضیه و نظری، جواد (۱۳۸۹)، **جامعه‌شناسی کیفیت زندگی**، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
- ۱۸- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، **سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهر جهرم**.
- ۱۹- نعیمی، امیر و دیگران (۱۳۹۷)، «تحلیل رابطه بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی روستائیان استان خوزستان با تأکید بر نقش میانجی گردشگری»، **فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی**، دوره ۵، ش ۴.

۲۰- نوغانی، محسن و دیگران (۱۳۸۷)، «کیفیت زندگی شهروندان و رابطه آن با سرمایه اجتماعی در شهر مشهد»، *مجله علوم اجتماعی*.

۲۱- هدایت‌زاده، حسام‌الدین و دیگران (۱۳۹۷)، «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی، تعهد شهروندی افراد و مشارکت اجتماعی با حقوق شهروندی در بین شهروندان شهر سمنان»، *فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، ش ۲۸.

لاتین:

22- Abdul- Hakimi, R. Abdul- Razak, N.A. Ismail, R. (2010). Dose Social Capital reduce poverty? A Case Study of Rural households in Terengganu, Malaysia. *European journal Scinces*. Vol. 14. No. 4.

23- Dinga, E. (2014). *Social Capital and Social Justice*. Procedia Economics and Finance.

24- Fukuyama, F. (2000). *The End of Order (Social Capital and Keep It)* (Q. Tavasoli, Trans). Tahrn: Hekayate Ghalam Novin.

25- McGillivray, M., (2007). *Human Well-Being, Concept and Measurement*. New York: Palgrave MacMillan.

26- Vadapalli, D. K. (2012). *Heterogeneity in Associational Memberships: A Latent Class*. Approach to the Empirics of Social Capital (Ph.D. Dissertation, Case Western Reserve).

University). No Published.

27- Van Kamp, I., Leidelmeijer, K., Marsman, G., & De Hollander, A. (2003). Urban environmental quality and human well-being: Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study. *Landscape and urban planning*. 65(1).